

מצוה ל"ב - "וקדשתו"

מצוה ל"ב היא שצונו לכבד זרע אהרן, לפארם ולנשאם, ושנשים מדרגתם מדרגה קודמת וראשונה, ואפילו ימאנו לא נשמע מהם, זה כולו הגדלה לאל יתעלה אחר שהוא לקחם ובחרם לעבודתו ולהקריב קרבנותיו. והוא אמרו יתעלה ויתברך שמו "וקדשתו כי את לחם אלהיך הוא מקריב". ובא הפירוש "וקדשתו", לכל דבר שבקדושה, לפתוח ראשון ולברך ראשון וליטול מנה יפה ראשון. ולשון ספרי "וקדשתו", על כרחו, לומר כי זה צווי נצטוינו בו ואינו בבחירת הכהן. וכן אמרו "קדושים יהיו לאלהיהם", על כרחם, "והיו קדש", לרבות בעלי מומין, שלא תאמר אחר שלא יאות להקריב לחם אלהיו למה זה נתן לו מעלת הקדמה וכבוד, על כן אמרו "והיו קדש", כל הזרע

פירוש המצוה

מצוה ל"ב היא שצונו - כל בית ישראל - **לכבד זרע אהרן** - הכהנים, **לפארם ולנשאם** - במהדורת הרב קאפח ובמהדורת פרנקל הוסיפו: "לרוממם", וביאור כל הביטויים האלו הוא להתייחס אליהם כאנשים חשובים, **ושנשים מדרגתם מדרגה קודמת וראשונה** - שיהיו ראשונים לכל דבר של מצוה וחשיבות. במהדורת הרב קאפח הביא שתרגום זה הוא של המילה הערבית "אלתקדים" שעניינה קדימה, והוא עצמו טוען שהמילה הערבית היא "אלתקדים" שתרגומה הוא קדושה, וכוונת הרמב"ם להחשיבם ולהתייחס אליהם כקדושים, **ואפילו ימאנו לא נשמע מהם** - שהכבוד שניתן להם הוא בעל כרחם, שכן אינו נובע מדברים שהכהנים עשו בעצמם, שיכולים למחול על זה, **אלא זה כולו הגדלה לאל יתעלה, אחר** - מפני שהוא לקחם ובחרם לעבודתו ולהקריב קרבנותיו - וממילא הכבוד שאנו מכבדים את הכהנים הוא כבוד השם. **והוא אמרו יתעלה ויתברך שמו** (ויקרא כ"א, ח'): **"וקדשתו כי את לחם אלהיך הוא מקריב קדש יקיה לך"**. **ובא הפירוש בדברי חז"ל** (גיטין נ"ט ע"ב ועוד): **"וקדשתו", לכל דבר שבקדושה, לפתוח בתורה ראשון ולברך ראשון וליטול מנה יפה ראשון** - שבזה אנו מבטאים יחסנו המיוחד אל הכהן. **ולשון ספרי** - ובמהדורת הרב קאפח ובמהדורת פרנקל תקנו ל"ספרא", והוא בפרשת אמור על הפסוק "וקדשתו" המובא לעיל (אמור, פרק א'): **"וקדשתו", על כרחו, לומר** - משמעות הדבר - **כי זה צווי נצטוינו בו** - כחובה שלנו ושל הכהן, **ואינו בבחירת הכהן. וכן אמרו** (ויקרא כ"א, ו') **ובספרא אמור, פרק א')**: **"קדושים יהיו לאלהיהם", על כרחם, "והיו קדש", לרבות בעלי מומין** - שאף הם בכלל המצוה לכבדם. **שלא תאמר אחר** - כיון - **שלא יאות** - שאינו ראוי - **להקריב לחם אלהיו, שכן בעלי מומין פסולין לעבודה, למה זה נתן לו מעלת הקדמה וכבוד, על כן אמרו "והיו קדש", לרבות ולכלול כל הזרע הנכבד ההוא,**

הנכבד ההוא, תמים ובעל מום. וכבר התבארו התנאין המחוייבין להם ואז יהיה ראוי להתנהג עמהם המנהג הזה במקומות מפורים כגמרא בחולין ושבת ובכורות וזולתם.

פירוש המצוה

תמים ובעל מום. וכבר התבארו התנאין המחוייבין להם - לקיים ולהאמין - ואז יהיה ראוי הכהנים להתנהג - שיתנהגו - עמהם המנהג הזה - לכבדם כנ"ל - במקומות מפורים כגמרא בחולין ושבת ובכורות וזולתם - בחולין (קל"ב ע"ב) התבאר שכהן שאינו מאמין בעבודה אינו ראוי לכבוד, ובכורות (מ"ה ע"ב) אמרו שכהן שנושא נשים פסולות ונטמא אינו ראוי לכבוד. עוד אמרו בשבת (נ"ה ע"ב) שהנושא גויה אינו לראוי לכבוד.

מקורות המצוה בתורה

ויקרא כ"א, א', ו'-ח'

נִאמַר ה' אֶל מֹשֶׁה אָמַר אֶל הַכֹּהֲנִים בְּנֵי אַהֲרֹן וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם לִנְפֹשׁ לֹא יִטְמָא בְּעַמִּיּוֹ. קְדָשִׁים יִהְיוּ לֵאלֹהֵיהֶם וְלֹא יַחֲלִלוּ שֵׁם אֱלֹהֵיהֶם כִּי אֶת אֲשֵׁי ה' לֶחֶם אֱלֹהֵיהֶם הֵם מִקְרִיבִים וְהָיוּ קִדְּשׁ. אִשָּׁה זֶנְהָ נִחְלָלָה לֹא יִקְחוּ וְאִשָּׁה גְרוּשָׁה מְאִישָׁה לֹא יִקְחוּ כִּי קִדָּשׁ הוּא לֵאלֹהֵיוֹ. וְקִדְּשָׁתוּ כִּי אֶת לֶחֶם אֱלֹהֵיךָ הוּא מִקְרִיב קִדָּשׁ יִהְיֶה לָךְ כִּי קִדּוֹשׁ אָנִי ה' מִקְדָּשְׁכֶם.

העניינים המתבארים במצוה

ארבעת חלקי מצות "וקדשתו": קדושת הכהונה מתבטאת בארבעה עניינים: באיסור קדושה, דהיינו איסורי חיתון מיוחדים לכהנים, באיסור טומאה על הכהנים, בהכנתם לקרבן ובכבודם.

מי נצטווה במצוה זו: יש חלקים בהם נצטוו ישראל ביחס לכהנים, ויש חלקים בהם נצטוו הכהנים בעצמם.

ספר המצוות והי"ד החזקה: בספר המצוות מודגש כבוד זרע אהרן, ובי"ד החזקה מודגשת הכנתם לעבודת הקרבנות. נפקא מינה בין הדגשים השונים היא אם צריך לכבד כהן בעל כרחו או רק על פי רצונו. קדושת הכהן היא אלקית ואינו יכול לוותר עליה. דומה בחירת הכהן בישראל לבחירת ישראל באומות.

הכהנים והלויים: יש הבדל בין מצות הלויים לעבוד לבין מצות הכהנים. המיוחד בכהנים הוא שעל ישראל להקדישם לקרבן.

ארבעת חלקי מצות "וקדשתו"

התבוננות בפסוקים ובדברי חז"ל מלמדת על ארבעה חלקים במצוה זו.

א. איסור קדושה

אמרו במשנה (יבמות פ"ב מ"ג-ד'): :

כלל אמרו ביבמה, כל שהיא איסור ערוה, לא חולצת ולא מתיבמת. איסורה איסור מצוה ואיסור קדושה, חולצת ולא מתיבמת... איסור קדושה, אלמנה לכהן גדול, גרושה וחלוצה לכהן הדיוט.

הגמרא מבארת (יבמות כ' ע"א) :

ואמאי קרי להו איסור קדושה דכתיב "קדושים יהיו לאלהיהם".

בירושלמי אמרו (יבמות פ"ב ה"ד): :

ואיסור קדושה אלמנה לכהן גדול גרושה וחלוצה לכהן הדיוט, "וקדשתו כי את לחם אלהיך הוא מקריב".

וכן כתב רש"י על התורה (ויקרא כ"א, ח'): :

וקדשתו - על כרחו, שאם לא רצה לגרש הלקהו ויסרהו עד שיגרש.

לקמן בפרק "מי נצטוה במצוה זו" יתבאר ההבדל בין הבבלי והירושלמי.

ב. איסור טומאה

כשם שמצאנו הבדל בין הבבלי והירושלמי לענין איסור קדושה, כן מצאנו הבדל בראשונים

לענין איסור טומאה.

הגמרא בבבא מציעא (ל' ע"א) אומרת:

...דתנו רבנן "והתעלמת", פעמים שאתה מתעלם ופעמים שאי אתה מתעלם, הא כיצד, היה כהן והיא בבית הקברות... לכך נאמר "והתעלמת מהם". למאי איצטריך קרא, אילימא לכהן והיא בבית הקברות, פשיטא, האי עשה, והאי לא תעשה ועשה, ולא אתי עשה ודחי את לא תעשה ועשה...

ופירש הרי"ף (ט"ז ע"א מדפי הרי"ף): :

וטומאת כהן עשה ולא תעשה, עשה דכתיב "וקדשתו", לא תעשה דכתיב "לנפש לא יטמא".

אף הרמב"ם בפיהמ"ש (בבא מציעא פ"ב מ"י) כתב:

כבר ידעת כי פרישת הכהן או הנזיר מן הטומאה היא עשה ולא תעשה, אמר

בכהן "וקדשתו"... ואמר "לנפש לא יטמא".

בפירוש המשניות הביא הרמב"ם כדרכו את שיטת הרי"ף. אבל בי"ד החזקה בהלכות גזילה ואבידה (פי"א הי"ח) שינה הרמב"ם מדרכו של הרי"ף וכתב כדרך שהביאו כלל הראשונים:

כהן שראה האבדה בבית הקברות אינו מטמא להחזירה, שבעת שקיים מצות עשה של השב אבדה מבטל עשה של "קדושים יהיו", ועובר על לא תעשה של "לא יטמא בעל בעמיו", ואין עשה דוחה את לא תעשה ועשה.

כשהרמב"ם משנה לשונו מלשון הרי"ף בודאי דברים בגו¹, קל וחומר כשחוזר בו מלשון שנקט בעצמו.

נראה שהביטוי "וקדשתו" נאמר לאחרים ולא לכהן, ועל כן אי אפשר לומר שהכהן עובר על עשה כשנטמא בבית הקברות. הביטוי "קדושים יהיו" דומה לביטוי שנאמר לישראל "קדושים תהיו". ביטוי זה אינו מצוה בפני עצמה, כדברי הרמב"ם בשורש הרביעי:

וכבר טעו בשרש הזה גם כן עד שמנו "קדושים תהיו" (ויקרא י"ט) מצוה מכלל מצות עשה. ולא ידעו שאמרו "קדושים תהיו", "והתקדשתם והייתם קדושים", הם צוויין לקיים כל התורה. כאילו יאמר היה קדוש בעשותך כל מה שצויתך ונזהר מכל מה שהזהרתך ממנו.

לאור דברים אלו יש לומר בדעת הרמב"ם בי"ד החזקה, שהביטוי "קדושים יהיו" שנאמר בכהנים, הוא מצוה לשמור את כל המצוות שנאמרו בפרשה העוסקת בקדושת הכהנים. אם כן, הרי זה מוסף "עשה" על ה"לאו" של "לנפש לא יטמא". אף כי אין "עשה" זה כלול במנין תרי"ג מצוות, מכל מקום ראוי הוא שייאמר עליו שהכהן הנטמא עובר על "עשה" ועל "לא תעשה".

אבל לדעת הרי"ף והרמב"ם בפירוש המשניות, מצות "וקדשתו" משמעותה לשמור על קדושת הכהנים, וכוללת היא גם את הכהנים עצמם. כהן הנטמא, שלא שמר על קדושתו, עובר גם ב"עשה" של "וקדשתו" נוסף על לאו ד"לא יטמא".

ג. הכנה לקרבן

נאמר בדברי הימים א' (כ"ג, י"ג):

בְּנֵי עֶמְרָם אֶהְרֹן וּמִשֵּׁה נִיבְדֵל אֶהְרֹן לְהַקְדִּישׁוּ קֹדֶשׁ קְדָשִׁים הוּא וּבָנָיו עַד עוֹלָם לְהַקְטִיר לְפָנָי ה' לְשִׁרְתוֹ וּלְבָרְךָ בְּשִׁמוֹ עַד עוֹלָם.

הרמב"ם מביא פסוק זה בהל' כלי המקדש והעובדים בו פ"ד ה"א, וזו לשונו:

¹ כך לשונו בתשובה (פאר הדור, תש' קמ"ב): "ואמנם מה שזכרת מהליכתך לבבל כבר הרשתך שתפתח מדרש ותלמד ותורה עם ההתמדה והשקידה על עיון החבור (הי"ד החזקה) ולא תתעסק כי אם בהלכות הרב (הרי"ף) ותעריכו אותו עם החבור, וכשתמצאו מחלוקת בדבר תדעו כי עיון התלמוד יורה אתכם זה, ותסתכלו ותעינו במקומו ותמצאו האמת".

הכהנים הובדלו מכלל הלויים לעבודת הקרבנות שנאמר "ויבדל אהרן להקדישו קדש קדשים", ומצות עשה היא להבדיל הכהנים ולקדשם ולהכניסם לקרבן, שנאמר "וקדשתו כי את לחם אלהיך הוא מקריב".

אף שנאמר "ויבדל אהרן להקדישו" מצוים אנחנו במצות "וקדשתו"². הכהנים אמנם הובדלו מכלל הלויים, ואף על פי כן זו מצות עשה להוציא את ההבדלה אל הפועל והגילוי, ולהביא את הכהנים להיות מוכנים לעבודת הקרבנות. אף החינוך ראה מצוה זו כעיקר המצוה, וזו לשונו במצוה רס"ט:

לקדש זרע אהרן, כלומר לקדשם ולהכניסם לקרבן, וזהו עיקר העשה.

אמנם יש לעיין מה מחייבת מצוה זו. הרי"פ פרלא (ח"ג פרשה מ"ט, קצ"ו ע"ב) כתב:

אבל לא נתחוויר מה הוא ענין קידוש והכנה והבדלה זו, ודברי הרמב"ם והחינוך שתומים בזה, והאחרונים ז"ל לא יצאו בזה ידי חובתם ולא ביארו בזה כלום.³

נראה שהמצוה היא לייעד אותם לעבודת הקרבנות ולא להטיל עליהם חובות אחרים. הדברים מתבארים בדברי הרמב"ם בסוף הלכות שמיטה ויובל (פי"ג הי"ב):

ולמה לא זכה לוי בנחלת ארץ ישראל ובכיתתה עם אחיו, מפני שהובדל לעבוד את ה' לשרתו... לפיכך הובדלו מדרכי העולם, לא עורכין מלחמה כשאר ישראל ולא נוחלין ולא זוכיין לעצמן בכח גופן.

ד. כבוד לכהנים

אמרו בגמרא (גיטין נ"ט ע"ב ועוד מקומות):

תנא דבי רבי ישמעאל: "וקדשתו", לכל דבר שבקדושה, לפתוח ראשון, ולברך ראשון, וליטול מנה יפה ראשון.

כך כתב הרמב"ם בספר המצוות:

² יש חידוש בדברי הרמב"ם שכן הפסוק אומר: "ויבדל אהרן להקדישו", ואפשר לומר שפירושו הוא שההבדלה נעשית על ידי שישראל מקדשים אותו, והרמב"ם אומר ש"הכהנים הובדלו מכלל הלויים", על ידי הקב"ה. הרמב"ם למד זאת מן הגמרא בפסחים (ק"ד ע"א), שאומרת שיש שבע הבדלות, ואת הביטוי כהנים, לויים וישראל מחלקת לשנים, הבדלה בין לויים לישראל, והבדלה בין כהנים ללויים, ועל זו האחרונה מביאה הגמרא את הפסוק הנזכר מדברי הימים. גם בהוריות (י"ג ע"א) בדיני קדימה הזכירו פסוק זה לקדימה של כהן לפני לוי. מכאן יש ללמוד שהכהנים הובדלו על ידי הקב"ה על מנת שישראל יבדילום ויקדשום לקרבן. ועי' לקמן עמ' רכו בפרק "הכהנים והלויים".

³ והוסיף שם הרי"פ פרלא: "אבל נראה לי ברור שכוונתם בזה למצות חינוך הכהנים לעבודת מקדש כשבא בתחילה להתקרב לעבודה, כמו שכתב הרמב"ם ז"ל (פ"ה מהל' כלי המקדש והעובדים בו הט"ז)". ודבריו תמוהים שברמב"ם משמע בהדיא שהמצוה על ישראל ולא על הכהן, שהרי כתב "להכניסם לקרבן", ועוד שהביא הרמב"ם ג' לשונות: להבדיל, לקדש ולהכין. וצ"ע.

מצוה ל"ב היא שצונו לכבד זרע אהרן לפארם ולנשאם ושנשים מדרגתם מדרגה קודמת וראשונה, ואפילו ימאנו לא נשמע מהם. זה כולו הגדלה לאל יתעלה אחר שהוא לקחם ובחרם לעבודתו ולהקריב קרבנותיו.

וכן כתב ב"ד החזקה בהמשך להלכה שהובאה לעיל (הל' כלי המקדש והעובדים בו פ"ד ה"א):

וצריך כל אדם מישראל לנהוג בהן כבוד הרבה ולהקדים אותם לכל דבר שבקדושה, לפתוח בתורה ראשון, ולברך ראשון, וליטול מנה יפה ראשון.

מי נצטוה במצוה זו

באיסור קדושה למדנו שיש הבדל בין הבבלי והירושלמי.
הבבלי (יבמות כ' ע"א) הביא את הביטוי:

קדושים יהיו לאלהיהם.

והירושלמי (יבמות פ"ב ה"ד) הביא את הביטוי:

וקדשתו.

לפי הבבלי המצוה להיות קדוש ולא להינשא לפסולות חלה על הכהנים עצמם. לפי הירושלמי המצוה חלה על ישראל.

הירושלמי סובר שהאחריות היא על הציבור שיהיו הכהנים ראויים לתפקידם. אין זו מצוה פרטית על הכהן להיות קדוש, כי אם על הכלל שהכהן יוצא מתוכו. בתלמודה של ארץ ישראל המבט הוא על הציבור, וזו מצוה החלה על הציבור.

הבבלי סבור שהאחריות היא על הכהן בעצמו להינשא לראויה לו. אמנם גם בבבלי יש רושם לאחריות הציבור. בסוגיא ביבמות (פ"ח ע"ב) רבא מביא ברייתא:

מנין שאם לא רצה דפנו (הכהן וקדשו בעל כרחו - רש"י), תלמוד לומר: "וקדשתו", בעל כרחו.

ומעמיד רבא את הברייתא בנשאת לאחד מעדיה ואומרת "ברי לי", ומקשה על רב שסובר שבמקרה כזה לא מוציאים אותה ממנו. ומתרצת הגמרא:

איסור כהונה שאני. ואיבעית אימא: מאי דפנו, דפנו בעדים. ואבעית אימא: כשבאו עדים ואחר כך ניסת, ור' מנחם בר' יוסי היא.

נראה, שביאור התירוץ: "איסור כהונה שאני" הוא, שבכהונה האחריות היא על הציבור, ולכן לא די בזה שהיא אומרת "ברי לי", שזה אמנם מועיל לה, אבל לא מועיל לאחרים

המצווים על קדושתו, והם הרי לא ברי להם. אלא שהגמרא לא מסתפקת בתירוץ זה⁴, ומחפשת תירוץ אחרים, שכן דעת הבבלי שהאיסור הוא על הכהן עצמו, ולכן מועיל "ברי לי"⁵.

בספרא דרשו מהמשך הפסוק (אמור, פרק א'): :

"כי קדוש אני ה' מקדשכם" - להזהיר בית דין על כך.

נראה שהלימוד בפסוק הוא מדיוק הכתוב שעובר מלשון יחיד - "וקדשתו כי את לחם אלהיך הוא מקריב" - ללשון רבים - "כי קדוש אני ה' מקדשכם", ולמדו חז"ל שהכתוב מתייחס אל הציבור ואל האחראים עליו. חז"ל למדו כאן דבר נפלא: קדושת הכהנים לא להם לבדה היא, אלא היא בעצם קדושת הכלל. מכח הכלל הם מתקדשים, ובקדושתם מעלים הם את הכלל. "וקדשתו", כיון שזו הדרך של הקב"ה לקדש את הכלל, "כי קדוש אני ה' מקדשכם".

באיסור טומאה למדנו מן הסוגיא בבבא מציעא (ל' ע"א) שבודאי מצות העשה לשמור על קדושתו מוטלת על הכהן בעצמו, ולכן אין עשה של השב אבדה דוחה לא תעשה ועשה דקדושת כהן וטהרתו.

אמנם גם בטומאה מצאנו שהוזהרו בית דין על טומאת כהנים, כשם שהוזהרו על פסולות חיתון לכהנים.

הספרא שהבאנו לעיל - "להזהיר בית דין על כך" - מתייחס לכל הפרשה, גם לאיסור טומאה. האחריות על קדושת הכהנים כוללת גם איסור זה.

במצות הכנת הכהנים לקרבן וכבוד הכהנים הדברים מבוררים יותר.

כך לשון הרמב"ם בהלכה (הל' כלי המקדש והעובדים בו פ"ד ה"א, ב'):

...ומצות עשה היא להבדיל הכהנים ולקדשם ולהכינם לקרבן שנאמר "וקדשתו כי את לחם אלהיך הוא מקריב".

וצריך כל אדם מישראל לנהוג בהן כבוד הרבה ולהקדים אותם לכל דבר שבקדושה...

הרמב"ם חילק באופן ברור את המצוה לשנים. החלק הראשון להכין הכהנים לקרבן מסור לבית דין או למלך, שהם הקובעים את תפקידי השבטים, והם יכולים להבדיל הכהנים

⁴ עיי' רי"פ פרלא במילואים לספר המצוות (ח"ג רל"ח ע"ב), אחר שהעתיק הגמרא כתב: "והנהגה לכאורה הדבר קשה, דכיון דודאי שינואי קמא דמשני איסור כהונה שאני תירוץ מרווח הוא אליבא דהלכתא... אם כן למה לו תו לדחוקי בהנך תרתי שינויי בתרייתא לאוקמי דפנו בעדים או לאוקמי ברייתא כר' מנחם בר' יוסי, דודאי שינויי דחיקי נינהו", ולפי מה שביארנו מובן, שתירוץ זה הוא על פי ההבנה שהמצוה היא על הציבור, והבבלי סבור שהיא מצוה על הכהן עצמו.

⁵ ועיי' חידושי רע"א כתובות כ"ז ע"ב על משנת ר' זכריה בן הקצב שאמר לא זוהי ידי מתוך ידה ומכל מקום אסרוה עליו, כיון שהיה כהן והיא שבוייה. והקשה רע"א מדוע לא יהיה כדן נשאת לאחד מעדיה שאין מוציאין אותה ממנו, ונשאר בצ"ע. ושמעתי מהרב כהנמן ז"ל, שתירוץ "איסור כהונה שאני", ששונה בכך שהוא חל על הציבור ולהם לא ברי, ודו"ק.

ולהפרישם מעבודת הצבא ומנחלת הארץ ועבודתה. החלק השני לכבד הכהנים מסור לכל אדם מישראל.

הרמב"ם דקדק בלשונו וכתב רק בענין הכבוד שצריך כל אדם מישראל לנהוג בו ביחסו לכהנים. יכול היה הרמב"ם לכתוב "מצות עשה על כל אדם מישראל להבדיל הכהנים", או "מצות עשה להבדיל הכהנים וצריך לנהוג בהם כבוד" (להשמיט "כל אדם מישראל"). דקדוק לשונו מלמד שחלק המצוה שהוא להבדיל הכהנים ולהכניס לקרבן מתייחס לבית דין, וחלק המצוה שהוא הכבוד לכהנים מתייחס לכל אדם מישראל. שני החלקים נלמדים מ"וקדשתו". האחד הוא להבדילו ולדאוג שיהיה קדוש, והשני הוא להתייחס אליו בהתאם לקדושתו.⁶

ספר המצוות והי"ד החזקה

הקושי בלשונו הרמב"ם

לא הרי מצות "וקדשתו" בספר המצוות כהרי המצוה בי"ד החזקה. בספר המצוות כתב הרמב"ם:

מצוה ל"ב היא שצונו לכבד זרע אהרן לפארם ולנשואם ושנשים מדרגתם מדרגה קודמת וראשונה, ואפילו ימאנו לא נשמע מהם. זה כולו הגדלה לאל יתעלה אחר שהוא לקחם ובחרם לעבודתו ולהקריב קרבנותיו...

המצוה היא רק כבוד הכהן והקדמתו לכל דבר שבקדושה. לעומת זאת בי"ד החזקה כתב הרמב"ם (הל' כלי המקדש והעובדים בו פ"ד ה"א, ב'):

הכהנים הובדלו מכלל הלויים לעבודת הקרבנות שנאמר "ויבדל אהרן להקדישו קדש קדשים", ומצות עשה היא להבדיל הכהנים ולקדשם ולהכניס לקרבן שנאמר "וקדשתו כי את לחם אלהיך הוא מקריב". וצריך כל אדם מישראל לנהוג בהן כבוד הרבה ולהקדים אותם לכל דבר שבקדושה, לפתוח בתורה ראשון, ולברך ראשון, וליטול מנה יפה ראשון.

המצוה בעיקרה היא ההכנה לקרבן, וכתוספת יש צורך לכבד את הכהנים, כהגדרת ספר החינוך (מצוה רס"ט):

לקדש זרע אהרן, כלומר לקדשם ולהכניסם לקרבן, וזהו עיקר העשה, וכן להקדימם לכל דבר שבקדושה.

הבדל זה מתבטא גם במגניני המצוות שבריש הי"ד החזקה. במנין הקצר שעל סדר המצוות כתב הרמב"ם:

⁶ דומה הדבר למה שכתב הרמב"ם במצות אהבת ה' (מצוה ג'), שחלק ראשון של המצוה הוא לעשות דברים המובילים לאהבה, וחלק השני הוא לעשות דברים שהם תוצאה של האהבה, עיי"ש בלשונו הזהב.

לחלוק כבוד לזרעו של אהרן ולהקדימו לכל דבר שבקדושה, שנאמר "וקדשתו".

וברמזי ההלכות שעל סדר הי"ד החזקה (ריש הל' כלי המקדש והעובדים בו) כתב: לקדש הכהן לעבודה.

אף כאן בולט שבמנין הקצר שעל סדר המצוות הביא הרמב"ם רק את המצוה לחלוק כבוד לכהנים, ואילו במנין שעל סדר הי"ד החזקה הביא רק את קידושו לעבודה.

נפקא מינה חשובה יש לשאלה האם עיקר מצות "וקדשתו" היא לכבד הכהנים או שעיקר המצוה הוא לקדשם ולהכינם לקרבן. בספר המצוות הביא הרמב"ם את הספרא:

ולשון ספרא, "וקדשתו" - על כרחו. לומר כי זה ציווי נצטוינו בו ואינו בבחירת הכהן. וכן אמרו "קדושים יהיו לאלהיהם" - על כרחם, "והיו קדש", לרבות בעלי מומין. שלא תאמר אחר שלא יאות להקריב לחם אלהיו למה זה נתן לו מעלת הקדמה וכבוד, על כן אמרו "והיו קדש", כל הזרע הנכבד ההוא, תמים ובעל מום.

שתי הלכות למד הרמב"ם מן הספרא. א. לכבד הכהן גם בעל כרחו. ב. לכבד גם בעלי מומין.

הלכות אלו השמיט הרמב"ם בהלכות הי"ד החזקה. מובן הדבר שאם עיקר המצוה הבאה בביטוי "וקדשתו" הוא לכבד זרע אהרן, הרי שמצוה זו יכולה להתקיים בעל כרחו של הכהן וכן שייכת היא גם בבעלי מומין. אבל אם המצוה היא להכין הכהן ולקדשו לעבודה, זה לא ניתן להעשות בעל כרחו של הכהן, ואף אינו שייך בבעלי מומין שאינם ראויים לעבודה.

נראים הדברים שהרמב"ם הביא הלכות אלו בשיטתיות. בספר המצוות ובמנין שעל סדר המצוות עיקר המצוה היא לכבד הכהנים, על כן שם הביא לשון הספרא שמצוה זו מתקיימת בעל כרחו של הכהן וחלה אף על בעלי מומין. בהל' כלי המקדש והעובדים בו עיקר המצוה היא להכינם לעבודה, על כן שם השמיט הלכות אלו.

הרמב"ם דקדק בלשונו, שבספר המצוות ובמנין שעל סדר ספר המצוות כתב "זרע אהרן", לכלול גם בעלי מומין, ובהלכות כלי המקדש והעובדים בו וברמזי המצוות כתב "כהנים", ביטוי למי שמכהן בתפקידו.

וכאן הבן שואל, מה טיבו של שינוי זה שבין שני חיבוריו של הרמב"ם? הרי"פ פרלא בספרו על ספר המצוות לרס"ג (ח"ג פרשה מ"ט, קצ"ו ע"ב), אחר שהביא לשונות הרמב"ם כתב:

ומבואר שחזר בו הרמב"ם ז"ל בחיבורו הגדול ממה שכתב בספר המצוות, דעיקר העשה אינה אלא לענין לנהוג בהם כבוד.

קשה לקבל אמירה זו, שהרי ההבדל קיים גם במנייני המצוות שבריש הי"ד החזקה, והלא מניינים אלה נכתבו יחד עם הי"ד החזקה. לכן נראה שיש כאן שיטה ודרך של הרמב"ם שצריך להבינה⁷.

ביאור לשונות הרמב"ם בחיבורים השונים

בספר המצוות מטרת הרמב"ם להוכיח שמצוה זו נמנית כמצוה בפני עצמה בכלל תרי"ג מצוות. מבחינה זו הכנת הטהורים לקרבן לא ראויה לימנות כמצוה בפני עצמה. כך השריש הרמב"ם בשרשי מצוותיו, שורש י':

שאינן ראוי למנות ההקדמות אשר הם לתכלית אחת מן התכליות. דע כי פעמים יבאו צוויים בתורה ואותן הצוויים אינן מצוה אבל הם הקדמות לעשות המצוה.

חלקים נוספים הכלולים במצות "וקדשתו", כאיסור הנישואין לפסולות לכהונה והאיסור להטמא, אף הם אינם ראויים להיות מצוה בפני עצמה. דומה הדבר למצות "קדושים תהיו", אותה הגדיר הרמב"ם כמצוה כללית, כיון שהיא מחייבת לשמור את המצוות ובכך להתקדש. אף "קדושים יהיו לאלהיהם" ו"וקדשתו" אינם מוסיפים בענין זה אלא מחייבים לשמור על קדושת הכהונה בנישואין ובטהרה.

רק מעשה אחד מיוחד יש במצוה זו, בעבורו ראויה מצוה זו להכלל בתרי"ג המצוות, והוא: "לכבד זרע אהרן, לפארם ולנשאם וכו'".

על כן בספר המצוות ובמנין שעל סדר ספר המצוות הדגיש הרמב"ם רק חלק זה של כבוד הכהונה. זו הסיבה שהביא הרמב"ם בתוך לשונו בספר המצוות דין כבוד בעל כרחו של כהן ודין כבוד לבעלי מומין. הלכות אלו מוכיחות שזו אמנם מצוה בפני עצמה, ולא חלק מן ההכנות לקרבן, כפי שביארנו לעיל.

למרות שהרמב"ם אינו פוסק להלכה הלכות אלו, לא נמנע מלהביאם בספר המצוות. מציאותן בספרא מוכיחה את דעת החכמים שכבוד הכהן מצוה בפני עצמה היא. גם החולקים על הלכות פרטיות אלו, מן הסתם לא חלקו על היות הביטוי "וקדשתו" מצוה בפני עצמה.

הסיבה שהרמב"ם בהלכה לא פוסק כדברי ספרא אלו היא משום שהובאו בגמרא רק בענין כפיה על הכהן שלא לישא את הפסולות לכהונה⁸. דין בעלי מומין לא הובא כלל בגמרא,

⁷ בספר מנחת יצחק (מובא בהערות למנחת חינוך הוצאת מכון ירושלים, מצוה רס"ט הערות ד', ט') כתב שהרמב"ם בי"ד החזקה סמך על מה שכתב בספר המצוות, ועל כן השמיט הלכות אלו. אף זה קשה ואינו מדרכו של הרמב"ם, שכן ספר המצוות והי"ד החזקה שני חיבורים שונים (אפילו בלשונם, שהראשון בלשון ערבי והשני בלשון הקודש).

⁸ כך הובאו הדברים ביבמות פ"ח ע"ב, ועי' מנחת חינוך (מצוה רס"ט אות ב') שהוכיח שהרמב"ם לא פסק כדברי ברייתא זו.

ומכאן למד הרמב"ם שלא נפסקו דברים אלו להלכה⁹.
 בי"ד החזקה פוסק הרמב"ם שעיקר מצוה זו היא ההכנה לעבודת הקרבנות. לא בכדי הביא מצוה זו בהל' כלי המקדש והעובדים בו שבספר עבודה. גם חלק המצוה לכבוד את הכהנים הוא תוצאה של היותם עובדים. על כן לא הביא דין כבוד לבעלי מומין, שכן אינם ראויים לעבודה.

גם השמטת דין "בעל כרחו" יובן.

בספר המצוות - שם הביא הרמב"ם דין כבוד בעל כרחו של כהן - כתב בזו הלשון:

ואפילו ימאנו לא נשמע מהם. זה כולו הגדלה לאל יתעלה אחר שהוא לקחם
 ובחרם לעבודתו ולהקריב קרבנותיו.

הבחירה בזרע אהרן היא הסיבה לאמירה שכבוד הכהן הוא הגדלה לא-ל יתעלה. הכהנים נבחרו על ידי הא-ל והם שלוחי רחמנא, וכבודם - כבודו.

בי"ד החזקה מדגיש הרמב"ם את המצוה לקדשם ולהכינם לכהונה. בהלכות כלי המקדש והעובדים בו מדגיש הרמב"ם את חלקנו - הישראלים - בעבודת הכהונה, ואת היות הכהנים שלוחי דידן.

על כן אין לכבדם בעל כרחם, כיון שהכבוד הוא להם על עבודתם.

רק בספר המצוות, בו הדגיש הרמב"ם את הבחירה האלוקית בזרע אהרן, שם הוסיף גם שהכבוד הוא בעל כרחו. זה לשון הרמב"ם בסוף המצוה:

וכן אמרו "קדושים יהיו לאלהיהם", על כרחם, "והיו קדש", לרבות בעלי מומין. שלא תאמר אחר שלא יאות להקריב לחם אלהיו למה זה ניתן לו מעלת הקדמה וכבוד, ולכן אמר "והיו קדש", כל הזרע הנכבד ההוא, תמים ובעל מום.

ועיין עוד לקמן במצוה ל"ו (עמ' רפה) בביאור ההבדל בין ספר המצוות לי"ד החזקה.

הבנה חדשה בלשון הספרא

בספרא מופיעה פעמיים הדרשה - הן על "על כרחם", והן על בעלי מומין. שתיהן בתחילת פרשת אמור.

בפעם הראשונה אחרי איסור טומאה לכהנים ואחר הפסוק "בבשרם לא ישרטו שרטת" (פרק א'), דרשו:

"קדושים יהיו לאלהיהם", על כרחם, "ולא יחללו את שם אלהיהם כי את אשי ה' לחם אלהיהם הם מקריבים והיו קודש", להגיד מה גרם, "הם מקריבים", לא הלויים, "והיו קודש", לרבות בעלי מומים.

בפעם השניה אחר הפסוקים העוסקים בנשים הפסולות לכהונה (שם), דרשו:

⁹ כן כתב ערוך השלחן או"ח סי' קכ"ח סע' ע"ב: "וגם יש להסתפק אם מותר להשתמש בכהן בעל מום כיון דלא חזי לעבודה ולא קרינן ביה 'כי את לחם אלהיך הוא מקריב', וכן נראה עיקר".

ומנין אם אינו רוצה דפנו, תלמוד לומר "וקדשתו", בעל כרחו, "כי את לחם אלהיך הוא מקריב", להגיד מה גרם, "קדוש יהיה לך", לרבות בעלי מומים, "כי קדוש אני ה' מקדישכם", להזהיר בית דין על כך.

ההבנה הפשוטה בדרשות אלו היא שהן מתייחסות לפסולות לכהונה ולאיסור טומאה, ועל שניהם אמרו שדין זה הוא בעל כרחו של הכהן וכופין אותו לקיים מצוות אלו. הוא הדין גם לבעלי מומין, שאף הם באיסור חיתון לפסולות ואף הם באיסור טומאה. כך גם הבינה הגמרא ביבמות (פ"ח ע"ב) שהביאה הדרשה ש"אם אינו רוצה, דפנו בעל כרחו", רק על איסור פסולות לכהונה. יש להבין, אפוא, את הרמב"ם שהביא דרשות אלו בספר המצוות לענין המצוה "לכבד זרע אהרן לפארם ולנשאים". דברי הרמב"ם יתבארו לאור דברי רב נטרונאי גאון. הבית יוסף (אבן העזר סי' ו') כתב, זו לשונו:

כתוב בארחות חיים (הל' אסורי ביאה אות י"ז) כתב רב נטרונאי, כהן דנסיב גרושה או אחת מהפסולות ושמתו יתיה תרי תלתא זימני ולא שבקה, ואמר לא ניחא לי דליהוי כהן, משמתין ליה לעולם, עד דפריש מינה ומגרש לה, דאמרינן "וקדשתו", בעל כרחו.

רב נטרונאי הוסיף דברים בטענתו של הכהן, באמרו "לא ניחא לי דליהוי כהן", דהיינו שרוצה לוותר על כהונתו, ועל זה באים דברי הספרא: "וקדשתו" - בעל כרחו, שאינו יכול לוותר על כהונתו. נראה שכך הבין הרמב"ם את הדברים, ועל כן הבין שיש כאן גדר כללי, והוא שהכהן נבחר על ידי הקב"ה לעבודתו, ואין הדבר תלוי ברצונו ואין הדבר תלוי בעבודתו, אלא זו בחירה מוחלטת. דומה בחירת הכהן לבחירת עם ישראל כולו, שהבדילנו הקב"ה להיות לו, ואין הדבר תלוי ברצונו. על כן הרחיב הרמב"ם את דברי הספרא גם על המצוה לכבד זרע אהרן, שאף היא אינה תלויה לא ברצון הכהן ולא בעבודתו בפועל בעבודת הקרבנות. אמנם להלכה לא הביא הרמב"ם דין זה, שכן (כאמור לעיל) לא הובא בגמרא. להלכה מבין הרמב"ם שהכבוד לכהן אכן תלוי ברצונו, שאם אינו רוצה אין זה כבודו. אף בדין בעלי מומין לא הביא הרמב"ם שחייבים לכבדם, שכן אפשר לפרש שטעם הצורך לכבדם הוא כפשוטו: "כי את לחם אלהיך הוא מקריב". אמנם גם לעצם הבחירה בכהנים רמז הרמב"ם בתחילת הפרק (הל' כלי המקדש והעובדים בו פ"ד):

הכהנים הובדלו מכלל הלויים לעבודת הקרבנות שנאמר "ויבדל אהרן להקדישו קדש קדשים".

זו היא מציאות אלוקית אותה קבע הקב"ה בהבדילו את הכהנים לעבודתו. מתוך כך אנו מצוים להבדילם בפועל ולקדשם ולהכינם לקרבן. הבחירה היא מוחלטת, ואנו מצוים להשתלב עימה ולפעול על פיה.

וכן בנשים הפסולות לכהונה כתב הרמב"ם (הל' איסורי ביאה פי"ז ה"א):

שלש נשים נאסרו על כל הכהנים, גרושה זונה וחללה.

אף ש"כל הכהנים" בא גם לאפוקי כהן גדול המובא בהמשך ההלכה, מכל מקום בודאי כולל גם בעלי מומין, שאם לא כן היה כותב "כהן הדיוט", שזו המילה המבטאת את מי שאינו כהן גדול.

ואף דין בעל כרחו מובא ברמב"ם באותו פרק שם (ה"ז):

...וכן מי שהיתה ספק גרושה או ספק אלמנה או ספק זונה וספק חללה מכין

אותו מכת מרדות ומוציא בגט.

וכתב המגיד משנה:

זה פשוט דספיקא דאורייתא הוא ומתבאר בהרבה מקומות, וכבר כתבתי בפרק ראשון שיש מכת מרדות באיסורין של דבריהם וכל שכן בספיקות אלו.

אף שאין מקור מפורש, נקט הרמב"ם דברים אלו הנובעים מדין "בעל כרחו", כמו שביארנו.

הכהנים והלויים

יש להתבונן בהבדל בין המצוה על הלויים לעבוד: "ועבד הלוי הוא", לבין המצוה על הכהנים: "וקדשתו". נעמיד את הלכותיהן זה לעומת זה.

הל' כלי המקדש והעובדים בו פ"ד ה"א:
הכהנים הובדלו מכלל הלויים לעבודת הקרבנות, שנאמר "ויבדל אהרן להקדישו קדש קדשים",
ומצות עשה היא להבדיל הכהנים ולקדשם ולהכינם לקרבן שנאמר "וקדשתו כי את לחם אלהיך הוא מקריב".

הל' כלי המקדש והעובדים בו פ"ג ה"א:
זרע לוי כולו מובדל לעבודת המקדש, שנאמר "בעת ההיא הבדיל ה' את שבט הלוי",
ומצות עשה להיות הלויים פנויים ומוכנין לעבודת המקדש, בין רצו בין שלא רצו, שנאמר "ועבד הלוי הוא את עבודת אהל מועד".

שונה הגדרת המצוה שנאמרה בלויים מזו שנאמרה אצל הכהנים. הלויים הובדלו לעבודת המקדש, והכהנים הובדלו לעבודת הקרבנות. בלויים המצוה היא על הלויים להיות מוכנים, ובכהנים המצוה על ישראל להכינם.

ההבדלה עצמה לא נזכרת במצות עשה של הלויים, ונזכרת במצות עשה של הכהנים: "להבדיל הכהנים"¹⁰.

מקור ההבדלים הוא בפסוקים המתארים את הבדלת הלויים והכהנים. בלויים נאמר (על כל שבט הלוי, דברים י', ח'): :

בַּעַת הַהוּא הַבְּדִיל ה' אֶת שְׁבֵט הַלְוִי לְשֵׂאת אֶת אֲרוֹן בְּרִית ה' לְעֹמֵד לְפָנַי ה' לְשֵׁרְתוֹ וּלְכַרְךָ בְּשִׁמּוֹ עַד הַיּוֹם הַזֶּה.

בכהנים נאמר (דברי הימים א' כ"ג, י"ג): :

וַיִּבְדֵּל אֱהָרֹן לְהַקְדִּישׁוּ קֹדֶשׁ קַדְשֵׁים הוּא וּבָנָיו עַד עוֹלָם לְהַקְטִיר לְפָנַי ה' לְשֵׁרְתוֹ וּלְכַרְךָ בְּשִׁמּוֹ עַד עוֹלָם.

הלויים הובדלו על ידי הקב"ה על מנת שיעבדוהו, ומתוך כך באה המצוה המחייבת אותם לעבוד במקדש.

הכהנים נבדלו בכך שעל עם ישראל להקדישם לקרבן.

על כן בלויים המצוה עליהם להיות מוכנים לעבודה, ובכהנים המצוה על ישראל להבדילם ולהכינם לקרבנות.

משמעות הדברים היא, שבלויים הם הובדלו על יד הקב"ה לעבודתו, לעמוד לפניו ולשרתו, ובכהנים - על ישראל להבדילם על מנת שיהיו "שלוחי דידן" לקרבנות.

הבנה זו בדברי הרמב"ם עולה מדברי הקרית ספר בהלכות אלו.

בהל' כלי המקדש והעובדים בו פ"ג כתב:

מצוה שיהיו הלויים מוכנים ופנויים לעבודת המקדש, דכתיב "ועבד הלוי הוא את עבודת אהל מועד". וכל זרע לוי מובדל לעבודת בית המקדש, דכתיב "בעת ההיא הבדיל ה' את שבט הלוי", וכיון שהובדלו מתחילה לכך, הרי הם מחוייבים בין רצו בין לא רצו.

ושם פ"ד כתב:

מצוה לקדש הכהנים מתוך הלויים לקרבן ולכל דבר שבקדושה, דכתיב "וקדשתו כי את לחם אלהיך הוא מקריב", וכתוב "ויבדל אהרן להקדישו קדש קדשים".

בלויים הבדילים הקב"ה ומתוך כך באה המחוייבות שלהם, ובכהנים על ישראל להקדישם ובכך הבדלתם.

¹⁰ ולכן במצות הכהנים כתב "ומצות עשה היא", ביטוי המורה על חידוש בהגדרה, שכן הקב"ה הבדיל אהרן ובניו, ומה אם כן יש להמשיך ולצוות "להבדיל הכהנים", הרי כבר הובדלו.

